

I. Obiekt

420/1

(1) KAPLICA - "WNIEBOWSTĄPIENIE"
w zespole Kalwarii Pakoskiej

2. Czas powstania

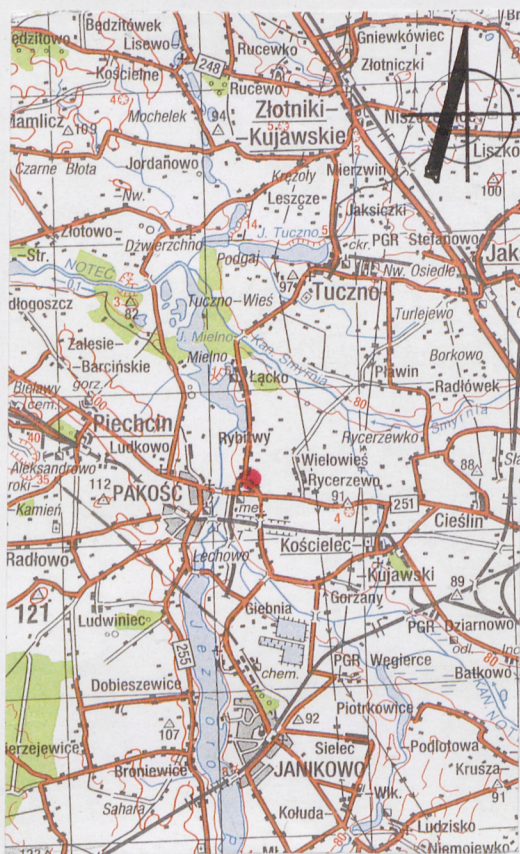
ok. 1661 r.

3. Miejscowość

P A K O Ś Ć

II. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

1. Elewacja frontowa.
ORIENTACJA

4. Adres

88-170 Pakość
ul. Inowrocławska

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo kujawsko-pomorskie
powiat Inowrocław
gmina Pakość

6. Poprzednie nazwy miejscowości

niem. Pakosch

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975 r. do 31.12.1998 r.
województwo bydgoskie

powiat

8. Właściciel i jego adres

Klasztor Franciszkanów
ul. Inowrocławska 3
88-170 Pakość

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

Nr A/330/1-26 data 26.06.1992

1:200 000

1 cm = 2 km

km 4 3 2 1 0 4 8 12 km

Wartściwce ciągłe poprowadzono co 20 m

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Pierwsza kaplica "Wniebowstąpienia" w zespole Kalwarii Pakoskiej wzniesiona została między 1643 a 1647 r. z inicjatywy założyciela Kalwarii - proboszcza pakoskiego ks. Wojciecha Kęsickiego oraz z fundacji ówczesnych właścicieli miasta i okolic - Działyńskich.

Kaplica "Wniebowstąpienia" nie należała do etapów dróg procesyjnych realizowanych wg wskazówek zawartych w dziele Christiana Adriana Cruys "Urbis Hierosolimae..." wydany w Kolonii w 1584 r.

Wzniesiona została dodatkowo, wzorowana na istniejącej kaplicy Wniebowstąpienia w Kalwarii Zebrzydowskiej (realizowanej między 1603 a 1616 r. przez Mikołaja Zebrzydowskiego, wojewodę krakowskiego w Zebrzydowicach).

Według K. Knellera (Geschichte der Kreuzgewandacht) poszerzenie Drogi Pojmania i Drogi Krzyżowej o tzw. Drogę Chwały (Wniebowstąpienie, Wniebowzięcie) jest cechą charakterystyczną programu dewocyjnego kalwarii zakładanych w Polsce.

Ks. Kiełczewski (Z przeszłości Pakości) pisze: "Wiemy z całą pewnością, że ks. Kęsicki wybudował także kaplicę Wniebowstąpienia Pańskiego. Że jednak nie stała w tej samej odległości od Ogrójca, co Wniebowstąpienie w Kalwarii Zebrzydowskiej, więc zburzono ją już przed r. 1661, a zbudowano nową dziś jeszcze istniejącą."

cd wkładka

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA. Kaplica Wniebowstąpienie (1) w zespole Kalwarii Pakoskiej usytuowana jest we wschodniej części zespołu, po północnej stronie drogi prowadzącej z Inowrocławia, na gruntach dawnego folwarku Rybitwy. Zbudowana została na lekkim wzniesieniu, zapewne częściowo sztucznie nadsypanym, odpowiadającym jerozolimskiej Górze Oliwnej, która była również górą Wniebowstąpienia. Wejście skierowane jest ku zachodowi.

W najbliższym otoczeniu kaplicy rosną akacje, w dalszym rozciągają się pola uprawne i łąki.

Po południowej stronie kaplicy znajdują się dwie mogiły powstańców barskich, upamiętnione głazem z inskrypcją z 1922 r. z nowymi tablicami z 1982 r.

Od kaplicy Wniebowstąpienia gruntowa droga kalwaryjska prowadzi w dół ku szosie z Inowrocławia, by tuż przed nią przy kapliczce z krzyżem, skręcić na zachód ku kolejnej kaplicy "Ogród Getsemański" (2).

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA.

- fundamenty kamienne,
- ściany wymurowane z cegły ceramicznej, obustronnie otynkowane, na elewacjach obrzutka cementowa na warstwie tynku wapiennego,
- sklepienie masywne, żaglaste, rozpięte w przęsłach wydzielonych gurtami,
- więźba dachu drewniana,
- dach kryty dachówką ceramiczną karpiówką, podwójnie w koronkę,
- stopnie zewnętrzne obetonowane,
- posadzka cementowa,
- otwory okienne obustronnie rozglifione, zamknięte lekko spłaszczonym łukiem,
- okna stalowe, pojedyncze, wielokwaterowe, zamknięte spłaszczonym łukiem, wypełnione szkłem ornamentowym,
- drzwi deskowe, 2-skrzydłowe, zamknięte spłaszczonym łukiem, od zewnątrz skrzydła opierane płycinowo, o dekoracji klasycystycznej: dolne płyciny ze żłobkowaniem, środkowe z nałożoną płyciną o ściętych półkoliście narożach, górne z rozetą, drzwi nabijane ćwiekami, o zawiasach pasowych, z zachowanym zamkiem i zasuwami.

cd wkładka

<p>14. Kubatura</p> <p>660 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>38 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>kaplica kalwaryjna</p>	<p>17. Użytkowane obecnie</p> <p>kaplica kalwaryjna</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>lata 70-te XX w. - wykonanie obrzutki elewacji kaplicy tynkiem cementowym na dawnym wapiennym,</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycia dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>stan zachowania kaplicy - dobry,</p> <p>zachowana bryła, elewacje wtórnie otynkowane tynkiem cementowym na dawnym tynku wapiennym, z częściowo zachowanym detalem architektonicznym, zachowane wnętrze wraz z wystrojem,</p> <p>wewnątrz ściana frontowa z zarysowaniem biegnącym wzdłuż całej wysokości oraz spękania tynków w nadprożach okiennych, ściany zawilgocone do wysokości ok. 1 m, tynki zewnętrzne spękane, miejscami odpadają, z porostami (szczególnie w dolnej partii i od pn.) posadzka spękana,</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>ustalenie przyczyn zarysowań ścian i ich likwidacja, osuszenie dolnej partii ścian, remont kapitalny elewacji z odtworzeniem tynków wapiennych lub wprowadzeniem renowacyjnych z zachowaniem i odtworzeniem brakującego detalu (gzyms cokołowy, opaski okienne i spływy szczytu) wg form i profili detalu zachowanego w innych kaplicach z tego okresu, uporządkowanie otoczenia - koszenie trawy, odsłonięcie i renowacja starych inskrypcji z 1922 r. na mogile powstańców barskich,</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Archiwum konwentu franciszkanów w Pakości:
Monumenta seu documenta variorum transactionum ratione fundatio-
nis Calvaristicae et conventus Pakostensis etc. per me P.J.Vic-
torem Brzozowski, actuelem praesidentem huius conventus
Pacostensis, Anno Domini 1740
Scrutinium antiquitatis sive nova revisio veteris archivi
conventus ad sanctam Bonaventuram Pacostensem PP. sancti Francisci
reformatorem in II libros divisa. Anno quo Deus homo: in manibus
fuis descripsit electos 1815 die 2. mensis February consummata.

Mapa sytuacyjna Klasztoru O.O. Reformatów i Kalwaryi w Pakości,
sporządzona w roku 1836 przez geometrę Breitherra,
przech. plebania, Pakość-Kalwaria ul.Barcińska 60

22. Bibliografia

Ks.Kiełczewski, Z przeszłości Pakości, Pakość 1928
Kalwaria Pakoska, Przewodnik napisał Cz.Sikorski, Rozważania
Kalwaryjskie ułożył O.Gabriel Kiliński OFM, Pakość 1992
Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T.XI woj.bydgoskie, Z.8
powiat inowrocławski, red.T.Chrzanowski, M.Kornecki, W-wa 1974
Cz.Krassowski, Sprawozdanie z praktyki inwentaryzacyjnej studen-
tów Wydziału Architektury Polskiej w 1964 r., Kwartalnik
Architektury i Urbanistyki, t.11, z.1, 1966
O.Zdybaliński, Droga szczęśliwa każdego człowieka prawowierne-
go (...), Bydgoszcz 1827
Christian Adrian Cruys, "Urbis Hierosolimae queadmodum ea Christi
tempore floruit et suburbanorum eius brevis descriptio, Kolonia 1584
K.Kheller, Geschichte der Kreuzgewandacht, Freiburg i.Br., 1908
A.Miłobędzki, Architektura Polska XVII w., Warszawa 1980

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Mapa sytuacyjna Klasztoru O.O. Reformatów i Kalwaryi w Pakości
sporządzona w 1836 r. przez geometrę Breitherra
(zawiera plan sytuacyjny Kalwarii i rysunki planów i elewacji
frontowych poszczególnych kaplic)

24. Uwagi różne

karta została opracowana ze środków
Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
w Toruniu

25. Opracował

tekst mgr Anna Klugowska, maj-sierpień 2001
(imię, nazwisko, data, podpis)

plany, rysunki J.W.
(imię, nazwisko, data, podpis)

zdjęcia fotograf. J.W.
(imię, nazwisko, data, podpis)

miejsce przechowywania negatywów

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładki sztuk:5

1.Miejscowość PAKOŚĆ gmina Pakość powiat Inowrocław województwo kuj.-pomorskie	2.Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA „WNIEBOWSTĄPIENIE” (1) w zespole Kalwarii Pakoskiej	3.Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) opis c.d.
--	--	--

p.12 HISTORIA c.d.

W 2 połowie XVIII w. kaplica została wyposażona w rokokowy ołtarz z rzeźbioną grupą Wniebowstąpienia w zwieńczeniu.

W 1769 r. w sąsiedztwie kaplicy pochowano w 2 mogiłach 97 konfederatów barskich poległych w bitwie pod Pakościami.

W 1922 r. ustawiono na mogile głaz z inskrypcją, którą cytuje ks. Kiełczewski: „Konfederatom Barskim poległym w Pakości w 1769 r. wdzięczni Polacy w 1922 r.” Inskrypcję tę przesłoniły dwie tablice umieszczone w 1982 r. na których umieszczono następujące napisy - na frontowej tablicy:

„97 konfederatom barskim poległym w Pakości w 1769 r. wdzięczni Polacy”

na tylnej: „W piersi sarmackiej gdy krew zagrała, to poszedł w pole na wroga,
a gdy kochać dusza kazała, to kochał Polskę i Boga.”

Na Mapie sytuacyjnej z Klasztoru O.O. Reformatów i Kalwaryi w Pakości opracowanej w 1836 r. umieszczone są rysunki kaplicy i jej nazwa „Wniebowstąpienie Pańskie”

Barokowa kaplica Wniebowstąpienia architektonicznie należy do grupy kaplic wzniesionych po 1661 r., które wg Miłobędzkiego „wykazują wyjątkowe na tych terenach związki z budownictwem Niżu Polskiego, przy czym związki te wydają się bliższe z twórczością muratorów województw centralnych niż muratorów poznańskich.

Kaplica jest częścią dobrze zachowanego zespołu urbanistycznego, który wiernie oddaje ducha miejsca oraz czasu, w którym powstał i do dziś służy celom religijnym.

p.13 cd. RZUT. Kaplica na planie prostokąta, dwuprzęsłowa, z wejściem w fasadzie szczytowej zachodniej.

BRYŁA. Kaplica salowa, kryta dachem siodłowym, ze szczytami od wschodu i zachodu - ujętymi w spływy.

Wkładkę założył: mgr Anna Klugowska, sierpień 2001 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów:

p.13 c.d. ELEWACJE

Elewacje z wyprawą tynkarską, tynk cementowy na warstwie dawniejszego wapiennego. Cokół wysunięty, zamknięty sfazowaniem.

Ściany dzielone uproszczonymi pilastrami, zwieńczone uproszczonym belkowaniem i rozbudowanym profilowanym gzymsem. Ponad gzymsem rynny z rzygaczami w kształcie smoków (wtórne).

Elewacja frontowa symetryczna, 1-osiova. Wejście zamknięte półkoliście, ujęte w opaskę z zaakcentowaną podstawą łuku i boniem pryzmatycznym w kluczu, ujęte pilastrami dźwigającymi imposty i odcinek profilowanego gzymsu zamkniętego pasem dachówki, ponad nim wnęka zamknięta odcinkowym łukiem nadwieszonym.

Szczyt 1-kondygnacyjny, część środkowa z wnęką zamkniętą nadwieszonym odcinkowym łukiem, ujęta parą uproszczonych pilastrów i falistymi spływami, nad pilastrami podwójne imposty i podwójne gzymsy wygięte na osi wokół kolistej płyciny, w zwieńczeniu szczytu trójkątny przyczółek z żelaznym krzyżem łacińskim o ramionach zamkniętych trójlistnie.

Elewacja boczna, południowa.

Elewacja 2-przęsłowa, w każdym przęśle okno zamknięte lekko spłaszczonym łukiem z nałożonym boniem w kluczu.

Elewacja boczna, północna powtarza kompozycję elewacji południowej.

Elewacja tylna 3-przęsłowa, ślepa. Szczyt wschodni o analogicznej kompozycji jak frontowy.

WNĘTRZE.

Wnętrze 2-przęsłowe, w ścianach bocznych oraz ołtarzowej wysokie wnęki zamknięte lekko spłaszczonym łukiem, w nich otwory okienne rozglifione do wnętrza, zamknięte analogicznymi łukami. W narożach wklęsłe pilastry z półkolistymi niszami w dolnej partii.

W ścianie zachodniej wejście w szerszej wnęcie zamkniętej odcinkowym łukiem.

Sklepienie żaglaste w 2 przęsłach rozdzielonych środkowym gurtem wspartym na odcinkowym gzymsie. We wschodnim przęśle sklepienia owalny otwór wentylacyjny w profilowanej opasce.

WYPOSAŻENIE.

Zachowane drzwi wejściowe o dekoracji klasycystycznej.

Ołtarz rokokowy z 2 poł. XVIII w. z rzeźbioną grupą Wniebowstąpienia, w polu środkowym obraz Wniebowstąpienia sygn. Stanisław Czarnikowski 1879, w niszach obok ołtarza figury aniołów.

INSTALACJE.

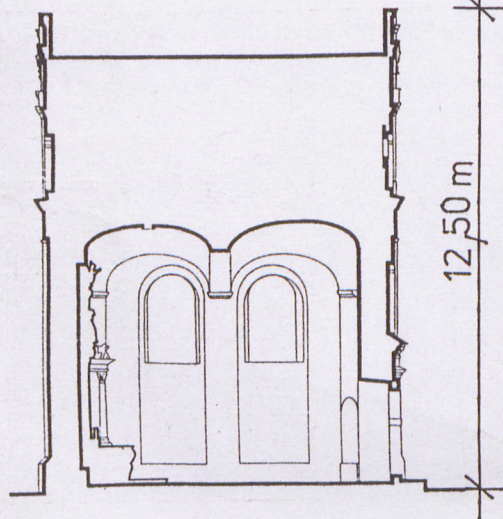
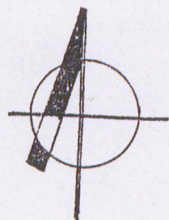
Elektryczna.

1. Miejscowość P A K O Ś Ć gmina Pakość woj. kujawsko-pom.	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA WNIĘBOWSTĄPIENIE(1) w zespole Kalwarii Pakoskiej	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) rzut parteru, plan kalwarii
---	--	---

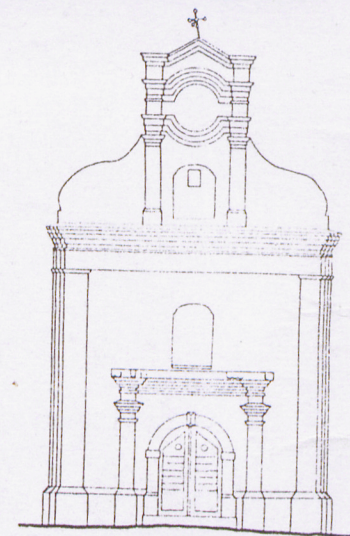
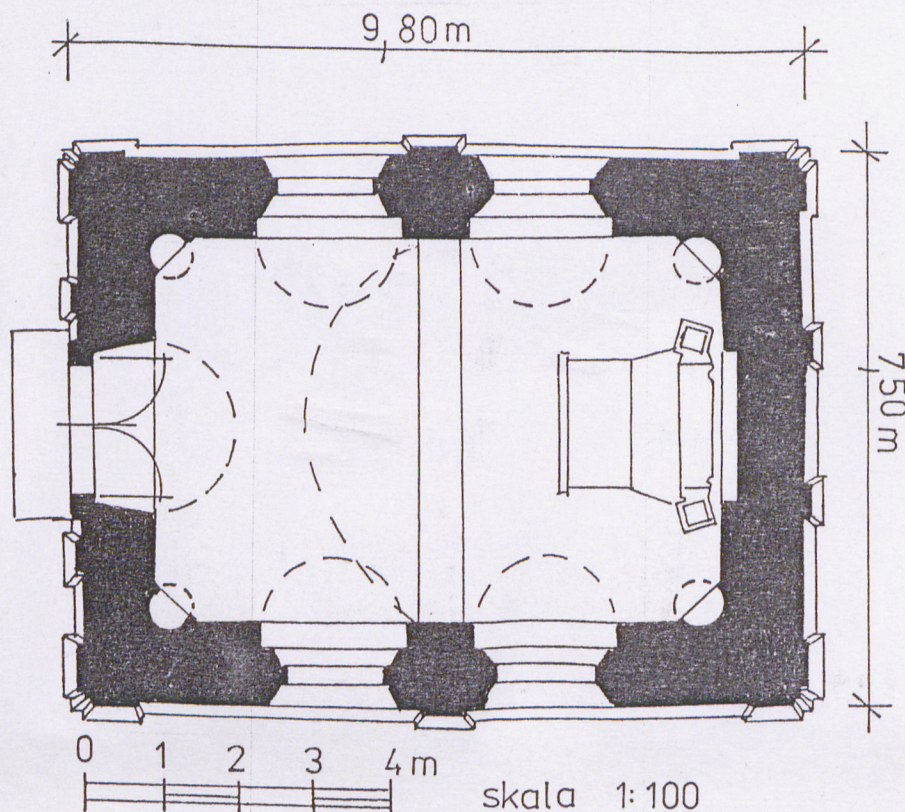
Pakość gmina Pakość pow. Inowrocław

KALWARIA

Kaplica 1. WNIĘBOWSTĄPIENIE (Wniebowstąpienie Pańskie)

12,50 m

mgr Z. Wernerowska pomiar Czerwiec 2001r.

Przekrój i elewacja opr. inwentaryzacja studentów Politechniki Warszawskiej 1964

Wkładkę założył:

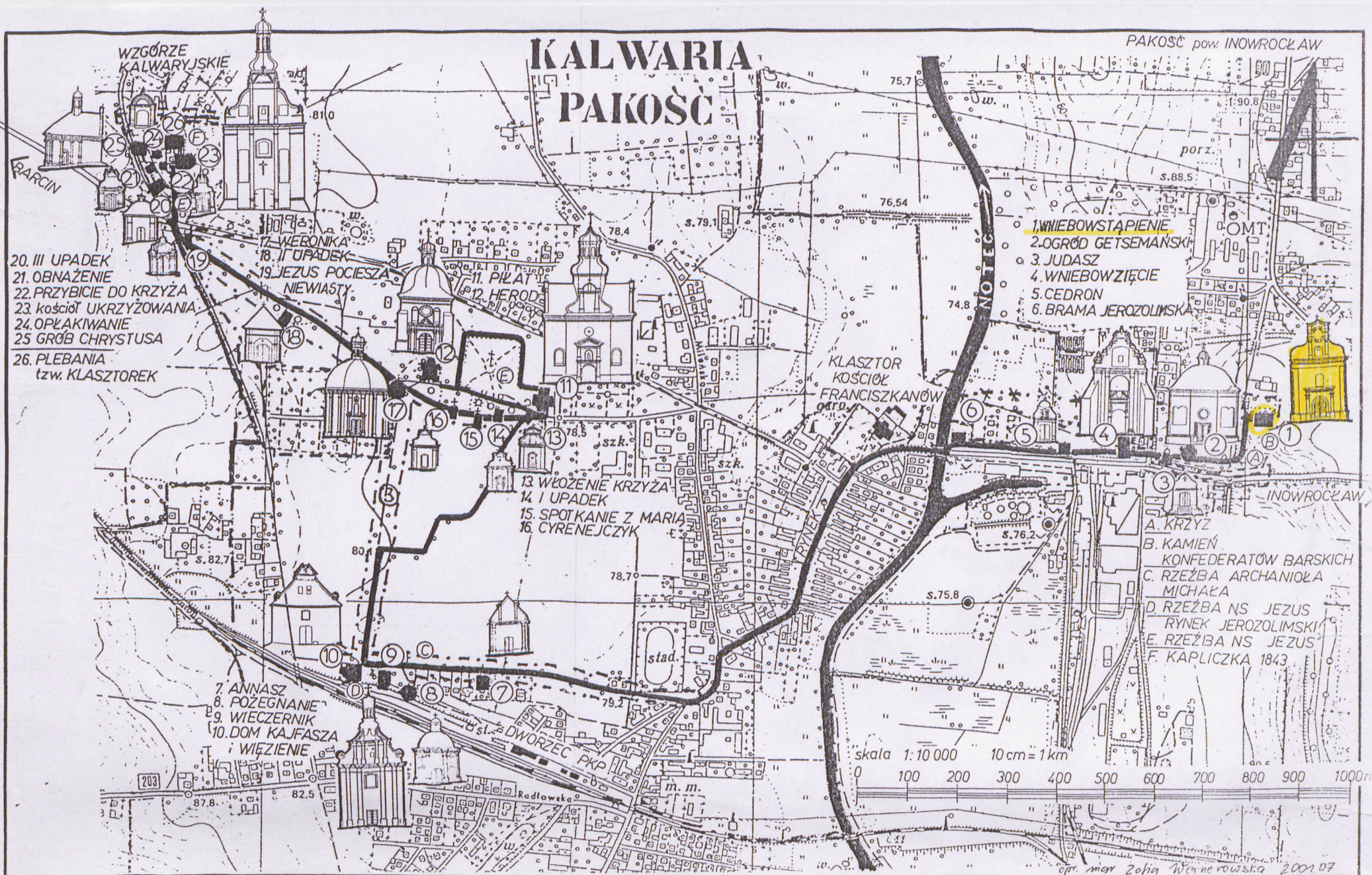
(imię, nazwisko, data)

mgr Maria Klugowska, lipiec 2001r.

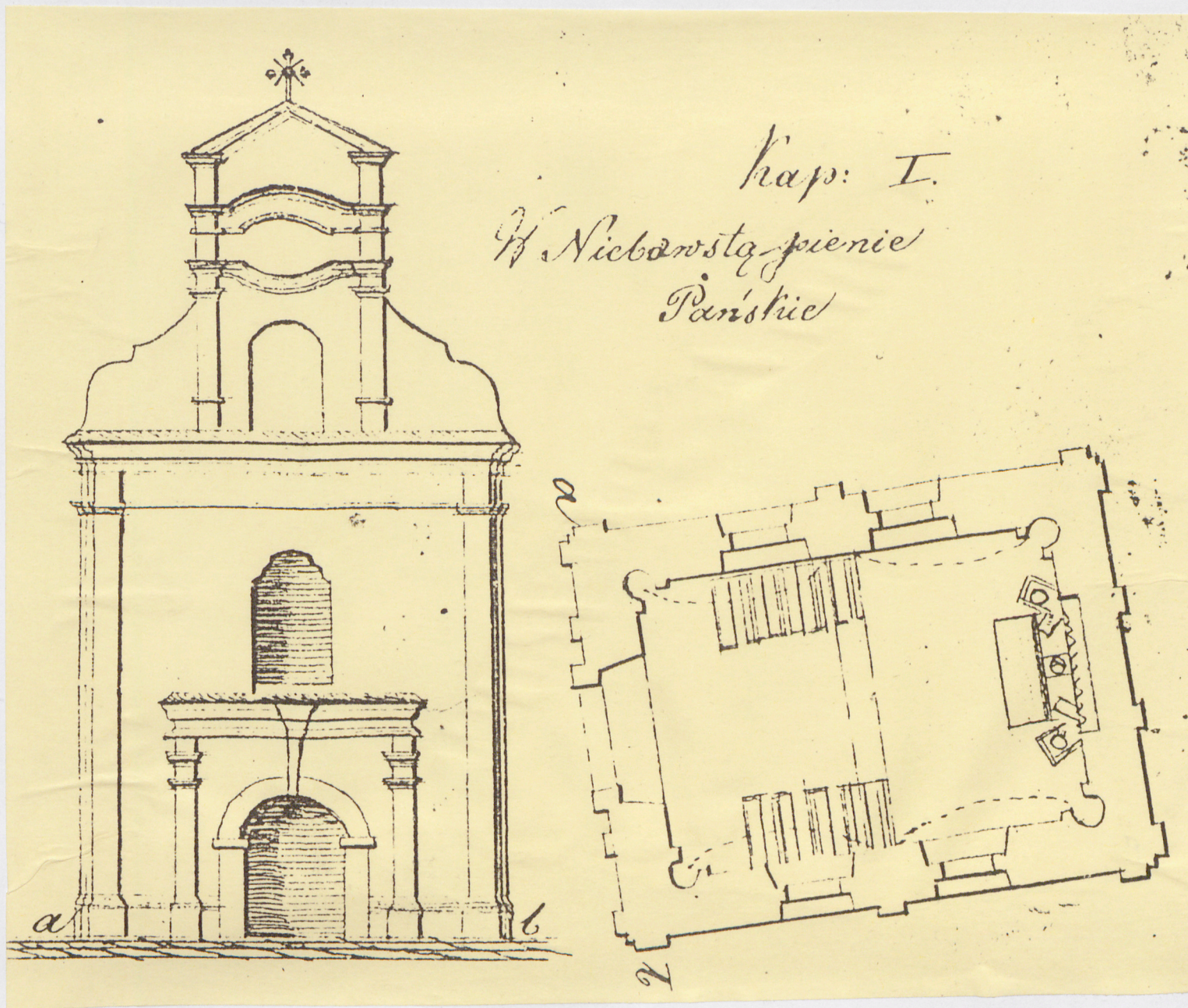
Miejsce przechowywania negatywów:

Wzór ODZ 1978 r.

PAKOŚĆ pow. INOWROCŁAW

mgr Zdzisław Wiernerowski 2001.07

powiększony fragment mapy z 1836r. opracowanej przez geometrę Breitherra.

1. Miejscowość PAKOŚĆ gmina Pakość pow. Inowrocław	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA WNIEBOWSTĄPIENIE (1)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) zdjęcia
---	---	--

1A. Elewacja boczna południowa.

2. Elewacja tylna wschodnia.

3. Wrota, elewacja zachodnia.

Wkładkę założył: mgr Z. Wernerowska czerwiec 2001r.
(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: _____

4. Elewacja boczna północna.

6. Fragment spleienia i okna, wnętrze.

5. Szczyt wschodni.

7. Gzyms, elewacja wschodnia.

1. Miejscowość PAKOŚĆ gmina Pakość pow. Inowrocław	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA WNIEBOWSTĄPIENIE (1)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) zdjęcia
--	---	---

8. Fragment szczytu wschodniego.

9. Głowica pilastra
elewacja zachodnia.

10. Okno, elewacja boczna
południowa.

Wkładkę założył: mgr Z. Wernerowska czerwiec 2001r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: _____

11. Skrzydło wrót.

12. Wnętrze, ołtarz.

13. Wnętrze, pilaster w narożniku północno-wschodnim.